

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

Зборник на трудови од
VI меѓународна научна конференција
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
– ИЗВОР НА НАУЧНИ ИСТРАЖУВАЊА

Скопје, 2022

Редакција

д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов./ред. проф. (директорка на Институтот)

д-р Лидија Тантуровска, н. сов./ред. проф. (претседателка на Одборот)

д-р Борче Арсов, в. н. сор./вонр. проф. (секретар)

д-р Катица Трајкова, н. сов./ред. проф.

д-р Весна Костовска, в. н. сор./вонр. проф.

д-р Снежана Петрова-Џамбазова, в. н. сор./вонр. проф.

акад. Јан Соколовски (Вроцлав)

д-р Вера Смоле (Љубљана)

д-р Емине Инанир (Истанбул)

д-р Макеј Кавка (Краков)

д-р Ален Калаџија (Сараево)

д-р Жарко Бошњаковиќ (Нови Сад)

д-р Наталија Бороникова (Перм)

д-р Бранко Тошовиќ (Грац)

д-р Станислав Станковиќ (Косовска Митровица)

д-р Борјана Прошев-Оливер (Загреб)

Почесни членови на Меѓународниот организациски одбор

д-р Мито Аргировски, н. сов.

д-р Љубица Станковска, н. сов.

д-р Марија Коробар-Белчева, н. сов.

д-р Димка Митева, н. сов.

д-р Васил Дрвошанов, н. сов.

д-р Стоја Поп-Атанасова, н. сов.

Зборник на трудови од VI меѓународна научна конференција „Македонскиот јазик – извор на научни истражувања“, одржана на 20 и на 21 октомври 2021 година во рамките на Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција "Македонскиот јазик - извор на научни истражувања (6 ; Скопје ; 2022)

Македонскиот јазик - извор на научни истражувања : зборник на трудови од VI меѓународна научна конференција / [главен и одговорен уредник Лидија Тантуровска]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2022. - 266 стр. : илустр. ; 21 см

Дел од трудовите на слов. и бос. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија и summaries кон трудовите

ISBN 978-608-220-077-4

а) Македонски јазик -- Собири

COBISS.MK-ID 58343173

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2022

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање, или друг вид јавна употреба или изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
– ИЗВОР НА НАУЧНИ ИСТРАЖУВАЊА

VI меѓународна научна конференција
(20 и 21 октомври 2021 година)

Скопје, 2022

СОДРЖИНА

Лидија Аризанковска, Македонка Додевска ПРЕГЛЕД НА ЛЕКСИКАТА НА ОВЧЕПОЛСКАТА МАШКА И ЖЕНСКА НАРОДНА НОСИЈА	11
Елена Веловска, Бојан Софрониевски, Виолета Аргирова, Мартин Величковски, Веселинка Лаброска, Бранислав Геразов ПРАВИЛНОСТА НА АКЦЕНТИРАЊЕТО КАЈ НЕВРОНСКИТЕ СИСТЕМИ ЗА СИНТЕЗА НА ГОВОР НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	21
Александра Ѓуркова ЦРКОВНОСЛОВЕНСКАТА ТРАДИЦИЈА И <i>КРАТКАТА</i> <i>СЛОВЕНСКА ГРАМАТИКА</i> НА ГРИГОР ПРЛИЧЕВ	33
Светлана Давкова-Ѓоргиева, Веселинка Лаброска ГЕОГРАФСКА ДИСТРИБУЦИЈА И ЕТИМОЛОШКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА НЕКОЛКУ ИМЕНУВАЊА ОД СЕМАНТИЧКОТО ПОЛЕ 'РИБИ' ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ	45
Васил Дрвошанов ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ПРИЛОЗИ НА АКАДЕМИК БЛАЖЕ КОНЕСКИ	59
Виолета Јанушева, Марија Стојаноска КОНЕСКИ, РЕЧНИКОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ПИШАНАТА ПРАКТИКА	75
Елена Јованова-Грујовска, Весна Костовска НЕСТАНДАРДНАТА ЛЕКСИКА ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	87
Марија Коробар-Белчева ЗА ЕДЕН РАКОПИС НА КОНЕСКИ ЗА ВАПЦАРОВ	95

Лилјана Макаријоска, Мери Цубалевска ЛЕКСИКАТА НА ЕГЕЈСКИТЕ ГОВОРИ ОД ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИ АСПЕКТ	103
Милица Миркуловска НЕОЛОГИЗМИТЕ ВО ДЕЛАТА НА СТАНИСЛАВ ЛЕМ И НИВНИОТ ПРЕВОД НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	115
Димка Митева БЕГОЛ ПОГЛЕД НА ЗБОРОВНАТА ГРУПА ПРИЛОЗИ ВО ПРИКАЗНИТЕ НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ – СЕМАНТИЧКА КЛАСИФИКАЦИЈА.....	127
Димитар Пандев МИСИРКОВ ВО ЈУБИЛЕЈНИТЕ РЕМИНИСЦЕНЦИИ НА КОДИФИКАТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ РЕФЕРАТИТЕ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ)	131
Фроса Пејоска Бушера БИТОВИОТ ТЕАТАР И УСНАТА ВГРАДЕНА ПОЕЗИЈА: НЕЗАБОРАВНА ИЗРЕКА	145
Људмил Спасов, Борче Арсов, Далибор Јовановски УШТЕ ЕДЕН ПОГЛЕД КОН АВТОРСТВОТО НА ПРЕВОДОТ НА КОНИКОВСКОТО ЕВАНГЕЛИЕ ОД ГРЧКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК.....	165
Марина Спасовска, Марина Даниловска ГЛАГОЛСКИТЕ КОНСТРУКЦИИ ВО „ЛОЗЈЕ“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ	173
Зоран Спасовски СПОРЕДБЕН ПОГЛЕД КОН ПОЈАВАТА НА ГЛАГОЛИЦАТА И НА КИРИЛИЦАТА.....	185
Мариче Стојанова ЗА ГЛАГОЛИТЕ СО ЛЕКСИЧКА НЕГАЦИЈА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	193
Вера Стојчевска-Антиќ КОН ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	205
Лидија Тантуровска ЗА НЕКОИ ПРИЛОШКИ ИЗРАЗИ	213

Дарко Томовски	
ИЗРАЗУВАЊЕ НА МИНАТИТЕ ДЕЈСТВА	
ВО ГОВОРОТ НА СЕЛОТО УРВИЧ	219
Миљана Чопа	
ЈЕЗИЧКА АНКСИОЗНОСТ КОД СТУДЕНАТА СРБИСТИКЕ	
ПРИ УЧЕЊУ МАКЕДОНСКОГ ЈЕЗИКА	227
Vera Smole, Karin Marc	
PASTIRSKA LEKSIKA NA	
JUGOZHODU SLOVENSKEGA PROSTORA	241
Tarik Ćušić	
ERLANGENSKI RUKOPIS – IZVOR MAKEDONSKOG USMENOГ	
STVARALAŠTVA: JEZIČKO ISTRAŽIVANJE	257

Виолета Јанушева
Универзитет „Св. Климент Охридски“
Педагошки факултет – Битола
Битола

Марија Стојаноска
Универзитет „Св. Климент Охридски“
Педагошки факултет – Битола
Битола

КОНЕСКИ, РЕЧНИКОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ПИШАНАТА ПРАКТИКА

Апстракт: Ако се земе предвид важноста на збогатувањето на речникот на македонскиот јазик со сопствените средства и можности, стануваат јасни ставовите на Конески за насоката во која треба да се развива македонскиот јазик. Оттука, целта на овој труд е да се согледа односот на речникот на македонскиот јазик и пишаната практика имајќи ги предвид токму ставовите на Конески. Истражувањето е описно, а примерокот го претставува статијата во врска со речникот на македонскиот јазик објавена во книгата „За македонскиот литературен јазик“. Пишаната практика ја претставуваат бројни новинарски статии и други текстови. Во основата на обработката на податоците и донесувањето заклучоци се споредбата, анализата и синтезата. Истражувањето покажува дека, за жал, речникот се збогатува, најчесто, со преземање туѓи зборови што се далеку од народната основа на македонскиот јазик за која се залага Конески.

Клучни зборови: Конески, речник, македонски јазик, пишана практика.

1. Вовед

Јазикот е најсуштествената одлика на еден народ и динамична појава што постојано трпи промени и се приспособува кон нив, првенствено, за да одговори на потребата на своите зборуваачи. Тие промени ги забележува и Конески (1967), којшто нагласува дека уште во времето на формирањето на македонскиот јазик, тој трпи силно влијание од српскиот и од бугарскиот јазик, како резултат на тоа што тие се јазици што во тој период се употребуваат во училиштата, но и од турскиот јазик што се наметнува, како последица на долгогодишното ропство. Денес, сè уште се чувствува влијанието од српскиот јазик, но и од грчкиот, латинскиот, германскиот, францускиот, италијанскиот и англискиот, особено, зашто за низа зборови што потекнуваат од овие јазици и

што се употребуваат во пишаната практика има соодветни македонски зборови. Факт е дека секој јазик постојано се развива и се збогатува, но, според Конески, во нашето литературно наследство, а особено во народните песни и приказни има зборови што треба да послужат како обрасци за јазично творештво во народен дух. Покрај тоа, Конески се залага за изнаоѓање ново значење на веќе постојните зборови и смета дека, на тој начин, се поттикнува волјата и свеста за развој на јазикот преку творење од сопствените можности. Оттука, неминовно, се наметнува потребата од споредување на одредени негови размислувања за речникот на македонскиот јазик со денешната состојба, во говорната, а особено во пишаната практика.

1.1. Поширок истражувачки контекст

Голем е бројот на македонски истражувачи што му посветуваат внимание на прашањето за употребата на македонскиот јазик во пишаната практика (Велковска 2000; Миовска 2000; Макаријоска 2009; Тантуровска 2010; Груевска-Мацовска 2010; Пандева 2011; Карапејовски 2012; Момировска 2012; Јанушева и Јурукоска, 2014; Јанушева и Јурукоска 2015; Јурукоска 2016; Janusheva & Jurukovska 2017; Димовска 2017; Јанушева и Видевска 2018; Janusheva 2019; Лазаревска и Јанушева 2019; Јанушева 2019 а и б; Јанушева 2020; Јанушева 2021; Јанушева и Стојаноска 2021 и др.). Овие истражувања покажуваат дека во пишаната практика има голем број отстапувања од стандарднојазичната норма и повикуваат да се преземат соодветни мерки во таа насока.

2. Методологија

Истражувањето е описно, а примерокот го претставува третата статија за речникот на македонскиот јазик објавена во книгата „За македонскиот литературен јазик“. Пишаната практика ја претставуваат бројни новинарски статии и други текстови, односно голем број резултати од пребарувањето на Google („Гугл“). Во основата на обработката на податоците и донесувањето заклучоци се споредбата, анализата и синтезата.

3. Резултати, анализа и дискусија

Во 1967 г. излегува од печат книгата „За македонскиот литературен јазик“ на Б. Конески. Во неа, тој ги истакнува своите размислувања за насоката во која треба да се движи развојот на македонскиот јазик. Книгата е издадена по кодификацијата на македонскиот јазик, пред 50 и повеќе години, но размислувањата на Конески за македонскиот јазик се исто толку, ако не и повеќе, актуелни и денес.

Во статијата „Белешки за речникот на нашиот јазик“, Конески повторно, како и во другите статии од книгата, ја истакнува идејата за тоа дека во нашиот јазик треба да најде одраз тоа што е типично за самиот народен говор зашто, како што вели „од никулците од народниот говор што се заложени во литературниот јазик треба да се развие стројна и самостојна структура“, односно да се создава нашиот литературен јазик. Очигледен е ставот на

Конески за збогатување на речникот на нашиот јазик со „цел ред апстрактни зборови.“ Во исто време, Конески е свесен за влијанието што го имаат поразвиените јужнословенските јазици врз македонскиот јазик, првенствено, српскиот и бугарскиот, што, покрај грчкиот, како што истакнува Конески „...во неслободниот живот на македонскиот народ, беа училишни јазици и речиси единствените јазици на книгата што се ширеше во Македонија“, а тоа влијание, секако, остава трага кај македонската интелигенција од тоа време.

Иако е јасен неговиот став за тоа дека македонскиот јазик треба да се доразвива, Конески не се согласува со оние што тврдат дека нашиот јазик е сиромашен и дека поради тоа треба да се позајмува и смета дека ваквото тврдење е доказ дека ние не си ги знаеме доволно нашиот јазик и можностите што ни ги нуди. Ова размислување на Конески е особено актуелно и денес зашто и по толку години сè уште се тврди дека нашиот јазик е сиромашен и со тоа се оправдува позајмувањето од туѓите јазици. Оттука, моќно звучат неговите зборови дека во развојот на речникот „треба да го изнајдеме и да го искористиме секое здраво и животворно зрно од нашето веќе натрупано речничко богатство.“

Според него, во народните говори може да се најдат зборови поврзани со конкретни предмети и зборови што имаат апстрактно значење или што може да се издигнат до значењето на научните термини. Нивната важност Конески ја гледа во тоа што тие зборови искристализирани во народниот говор може да послужат како обрасци за натамошно јазично творештво. Како примери тој ги наведува зборот *насиџан* присутен во Зборникот на Миладиновци, што ги заменува српскиот *догаџај* – *догаџајој* и бугарскиот *собиџие*, како и зборот *уџока* присутен во „Материјалите од Галичкиот крај“ од Панајот Ѓиноски што го заменува *усџие*. Во однос на овие зборови, Конески вели „убави зборови сме запретале“, а „за да се отпретаат тие зборови и жарта повторно да светне“, треба да се совлада една силна пречка, а тоа е навиката. Се чини дека токму навиката за која зборува Конески е толку силно присутна и денес.

Конески знае дека позајмувањето од другите словенски јазици (руски, српски, бугарски) е оправдано ако не можеме да создадеме свои зборови, но штом имаме збор како што вели Конески „земањето назаем не е никако арно.“ Конески прашува: „Па зошто тогаш внесеното да му се претпоставува на своето?“ и смета дека причината лежи во тоа што „нејќеме да направиме ни најмал напор да се откинеме од тоа што механички ни влегло во навикот...“ Како пример, во оваа смисла, Конески ја наведува глаголската именка *џрашање*, што покрај значењето процес поврзан со дејството на глаголот *џраша* го има апстрактното значење *џроблем*. За неа Конески вели: „Но на многумина изразот македонско прашање им се чинеше смешен. И тие беа против тоа да се полага таков напор. Ним многу арно им звучеше зборот *воџрос* (иако туѓ денеска за нашиот јазик) или српското *џиџање*.“ Конески се прашува: „Ами со што е *џиџање* поарно од *џрашање*, и зошто првото да не е смешно, а второто да било. Не е ли *џиџање* произведено од глаголот *џиџам* исто така како што е *џрашање* произведено од глаголот *џрашам*.“

Оттука, и денес може да се постави истото прашање зашто има голем број српски, грчки, латински, германски, италијански, француски и англиски зборови што се употребуваат во македонскиот, и покрај тоа што за нив има соодветен македонски збор. Причината за нивната употреба повторно може да се бара во навиката што ја споменува Конески, како и во тоа што не сакаме „да му се противставиме на навикот и да ѝ дадеме полет на нашата творечка јазична мисла“, односно не сакаме „да му ја противставиме на механичкиот навик свеста дека треба да развиваме свој јазик.“

Во продолжение, се наведуваат примери за лексички единици по потекло од наведените јазици што токму поради навиката сè уште се употребуваат во македонскиот јазик.

Во пишаната практика, особено е голема употребата на зборови од српскиот јазик: *ѝрилаџоува* (од 100 резултати на пребарувачот „Гугл“, овој збор се забележува во 99, па, со право може да се постави прашањето за тоа што му недостига на нашиот збор *ѝрисѝособува*): И кошарката *се ѝрилаџоува* на полицискиот час (6.4.2021, sportmedia.mk); Бривио призна дека тешко *се ѝрилаџоува* на Ф1 (12.3.2021, krugmk.com); Стручното образование *се ѝрилаџоува* на потребите на компаниите (8.2.2021, ohridnet.com); *доѝринесува* (од 220 резултати, се појавува дури во 195 и повторно се поставува прашањето за тоа што им недостига на зборовите *ѝридонесува* и *ѝридонес* и поради кои причини *доѝринесува* и *доѝринос* им ги претпоставуваме на *ѝридонесува* и *ѝридонес*): Воведувањето на прв и втор родител *доѝринесува* СОС линијата постојано да свони (24.2.2021, mms.mk); ...дал голем *доѝринес* на османлиската литература... (28.1.2021, marh.mk); ...таа нема поголема можност да даде квалитетен *доѝринес* за тој закон... зашто домашните стручњаци немале можност да *доѝринесат* за квалитетно решение (Спасовска, 8.3.2021, slobodnaevgora.mk); Затворањето граници *не доѝринесува* многу за спречување на ширењето на вирусот (27.5.2020, mediapress.mk); *делува* наместо *дејсѝвува*, *влијае* или *изгледа* (од 120 резултати, *делува* се забележува во 111): Нуспојави кои покажуваат дека вакцината *делува* (6.4.2021, kurir.mk); Раката на правдата почна да *делува* (Точко, 3.3.2021, mia.mk); ЛДП ќе *делува* самостојно во Собранието (22.2.2021, nezavisen.mk); Нашата вакцина не е совршена, но *делува* (11.2.2021, focus.mk); Тагата *делува* токсично на нашето тело (29.3.2021, onestopshop.mk); ...како да се најде оправдување за да не се *делува* (Карев, 6.4.2021, informax.mk); *ѝоремѝи* и *ѝоремѝување* наместо *наруши* и *нарушување* (од 92 резултати, овие зборови се појавуваат дури во 76): Заглавениот брод во Суецкиот канал ја *ѝоремѝи* целата светска трговија (25.3.2021, kanal5.com.mk); Лука Дончиќ со серија дриблизни го *ѝоремѝи* Адебајо (2.1.2021, vecer.press); Пандемијата го *ѝоремѝи* животот на сите... (6.4.2021, mms.mk); ...некој вид на панично *ѝоремѝување*, како што е анксиозноста. И ја *ѝоремѝува* правилната функција на клетките (7.2.2021, glasno.mk); ...па тоа малку ги *ѝоремѝува* нашите планови (3.3.2021, ekipa.mk); *ѝоѝешкоѝи* (од 130 резултати, овој збор се забележува во 123): Има *ѝоѝешкоѝи* со една земја членка за почеток на преговорите (15.9.2020, sdk.mk); Придобивки за учениците кои имаат *ѝоѝешкоѝи* во комуникацијата (19.5.2020, idnina.edu.mk); Ново транспортно возило за лицата со *ѝоѝешкоѝи*

(11.4.2021, javnaadministracija.mk); Дали вашето дете има *йоџешкојши* со читањето (Петреска, 19.6.2020, majkaidete.mk); Недостатокот на овој витамин би можел да биде причина за необични *йоџешкојши* (15.2.2021, iportal.mk); Повеќе сонце, но психолошки *йоџешкојши*... (Мицевска, 27.3.2021, mms.mk); Сакате вашето дете да учи без *йоџешкојши* (Паскали, 29.3.2021, gozetapaskali.com); Канаваро го избра напаѓачот кој му создал најмногу *йоџешкојши* во кариерата (17.4.2021, derbi.mk); *ојџерејџува* и *ојџерејши* наместо *ојџоварува* и *ојџовари* (од 90 резултати, *ојџерејџува* се забележува дури во 76, а од 72 резултати *ојџерејши* се забележува дури во 63): ...не го *ојџерејџува* здравствениот систем (17.5.2021, mk.voanews.com); ...не го *ојџерејџува* телото (26.2.2021, ubavinaizdravje.mk); Се поголемата смртност ги *ојџерејџува* капацитети на крематориумите... (18.6.2021, zdravstvo.mk); ...повторно ќе се *ојџерејши* бизнис заедницата..., ...дополнително ќе ги *ојџерејши* редовните плаќачи на акцизи, ...уште повеќе ќе ги *ојџерејши* компаниите... (26.3.2021, netpress.com.mk); *вогљавно* наместо *гљавно*: (од 50 резултати се среќава во 34): Д-р Горан Трајковски: Симптоми на тромбоза се главоболки *вогљавно* фронтално меѓу очите... (31.3.2021, pedijatar.mk); Шопенхауер: Во светот *вогљавно* царува злото... (22.6.2021, flashnews.mk); Изборите *вогљавно* завршија, но уште се гласа... (17.10.2021, centar.mk); *ојџвара* наместо *ојџвора* (од 95 резултати се среќава во 79): Утре се отвара „Ист Гејт Мол“... (28.10.2021, telma.com.mk); Бадел 1862 ја отвара јадранската сезона... (29.9.2021); Антикорупциска комисија отвара постапка... (14.7.2021, 24.mk); Од утре: Се отвара Евзони кон Грција (13.5.2021, zenskimagazin.mk); *зайџвара* наместо *зайџвора* (од 92 резултати се забележува во 67): Се затвара институција во Франција... (9.4.2021, aa.com.tr); Бугарија се затвара за странски патници... (24.7.2021, veser.press); Грција не ги затвара границите... (9.7.2021, mms.mk); Грција целосно ги затвара училиштата... (Нацева, 12.3.2021, infomax.mk); *било каков/а/о/и* (од 100 резултати, се забележува во 89): ...Опозиционерот Вајн одбива *било каков* дијалог... (Димевски, 16.3.2021, mia.mk); ...Нема да дозволиме *било каков* притисок... (19.10.2021, fokus.mk); ...Не сме во можност да организираме *било каков* прием... (1.6.2021, sportclub.mk); Симовски: нема ниту еден одбиен попишувач, ниту *било каков* технички проблем (5.9.2021, denesen.mk); *било кој/а/е/и* (од 90 резултати, се забележува во 63): Владата и *било која* нејзина институција, ниту сега, ниту... (22.10.2021, vlada.mk); Конте: Не верувам дека постои вакво нешто во *било кој* друг клуб во светот (5.11.2021, derbi.mk), Трамп: Бајден ги понижи САД повеќе од *било кој* (18.8.2021, fokus.mk); Ангелов: Скандирањето „УЧК“ за време на *било кој* протест ја разгорува меѓуетничката програма (30.1.2021, press24.mk). Во оваа смисла, треба да се спомене и масовната употреба на *јревзема* и *јревзеде*, иако уште во првите изданија на Правописот се укажува на правилната форма *јрезема* и *јрезеде* (*јревзема* се забележува во 41 од 100 резултати, а *јревзеде* во 49): Тревис Пастрана ја *јревзема* Гумкхана (9.12.2020, carclub.mk); ...Богоев не *јревзема* ништо (18.4.2021, antropol.mk); ...МВР *јревзема* мерки за одржување на фудбалскиот натпревар помеѓу Македонија и Косово (7.10.2020, press24.mk); Фил Невил го *јревзема* Интер Мајами (18.1.2021, clicksport.mk); Португалија го

йрвзема претседавањето со Советот на ЕУ (1.1.2021, mk.tv21.tv); ЕУ *йрвзема* акција против намалување на платите поради поврат на камионите (24.9.2020, euromobilnost.com); Џо Бајден ја *йрвземе* функцијата претседател на САД (21.1.2021, gevegeljanet.com); Пред 68 години, Македонецот Ѓорѓи Маленков ја *йрвземе* власта врз светот (6.3.2021, vistina.info); ...Марија на 99 година ја *йрвземе* контролата на леталото Su-34 (30.3.2021, mms.mk); Карло Анцелоти ја *йрвземе* вината за поразот од Барнли (14.3.2021, transfermarket.mk);

Исто така, во пишаната практика на македонскиот јазик се присутни зборови по потекло од грчкиот и латинскиот јазик иако за нив има соодветен македонски збор: *менаџирање* наместо *раководење* или *ујравување* (од 150 резултати, *менаџирање* се среќава дури во 111): ...за континуирано успешно *менаџирање* и справување со ковид-кризата (Котева-Стоименова, 27.5.2021, mia.mk); Доброто *менаџирање* со време посилно влијае врз добросостојбата... (Стојанова, 20.4.2021, womeninadria.mk); *Менаџирање* во време на криза ... (5.5.2020, ekonomijaibiznis.mk); Општина Јагуновце без *менаџирање* на отпадот... (Зилбехари, 18.6.2021, mk.tv21.tv); Услуги за *менаџирање* на социјални мрежи... (1.2.2021, soe.int); *реформи* наместо *йромени* (од 144 резултати, *реформи* се забележува дури во 94): *Реформиие* во образованието ја разбрануваа јавноста (21.12.2020, dw.com); На демонстрациите против даночните *реформи*... (7.5.2021, aa.com.tr); Протести против образовните *реформи*... (15.5.2021, slobodnaevropa.mk); ...потребата од *реформи* во основното образование (11.1.2021, smm.org.mk); *сусјендира* наместо *йривремено оийуишии/оийуишиа* или *оийсйрани/оийсйранува* (се појавува во 70 од вкупно 100 резултати): Претседателот на Тунис го *сусјендира* Парламентот... (26.7.2021, aa.com.tr); УЕФА го *сусјендира* Арнаутовиќ... (16.6.2021, 360stepeni.mk); Евертон *сусјендира* играч ... (20.2.2021, idividi.com.mk); Белгија: Се *сусјендира* штрајкот на глад на мигрантите... (Милевска, 21.7.2021, mia.mk); *йтриумфира* наместо *йобеди/йобедува* (од 100 резултати, *йтриумфира* се јавува во дури 76): Костењук *йтриумфира* на Светскиот куп (Илковски, 4.8.2021, povamakodija.com.mk); ...Удинезе *йтриумфира* (17.4.2021, ekipa.mk); Милвоки *йтриумфира* во дербито со Бостон (Зорба, 17.1.2020, mia.mk); *йреферира* наместо *йреийочийа* (од 70 резултати, *йреферира* се забележува дури во 59): ...фудбалерот *йреферира* трансфер во Манчестер ј. (24.8.2021, sport1.mk); Наставниот кадар *йреферира* настава со физичко присуство (11.8.2021, sitel.com.mk); Конте го *йреферира* Бејл пред Еден Азар (11.11.2021, sportski.mk); ...*йреферирам* други фудбалери (26.10.2021, makfax.com.mk); *дециден* наместо *решииелен, директиен, јасен* (од 60 резултати се забележува во 52): ...Директорот на компанијата Бионтек *дециден* – бустер дозата помага (22.11.2021, denar.mk); Полскиот министер за правда *дециден*... (28.10.2021, press24.mk); Тој *децидно* рекол дека... (4.10.2021, работник.com.mk); *инијенција* наместо *намера, замисла, желба* (од 90 резултати, се забележува во 60): ...имаат *инијенција* да создадат систем што ќе внимава на судењата... (5.11.2021, sud.mk); ...*Инијенцијата* е да се обезбедат уреди за... (28.4.2021, fokus.mk); Наша *инијенција* е да го продолжиме рокот за легализација... (25.2.2021, mtc.gov.mk). Во однос на туѓите зборови по потекло од грчкиот и латинскиот јазик, јасно е дека најголем број од нив се трајни заемки во македонскиот јазик навлезени

уште во почетните фази од развојот на нашиот јазик и дека не може да се заменат со домашни зборови, а ова е во согласност со истражувањето на Јанушева (Janusheva 2015). Сепак, голем дел од нив се заемки од поново време, за кои има соодветни домашни зборови, како што е покажано во примерите, што е во склад со истражувањето на Лазаревска и Јанушева (2019).

Се забележуваат и зборови од германскиот јазик. Од 119 резултати *кошиџа* наместо *чини* се јавува во 33: ...Халанд *кошиџа* 180 милиони евра (26.3.2021, makfax.com.mk); Колку *кошиџа* една реклама... (2.7.2021, mtm.mk); ...*Кошиџа* 1,000 долари и е направен од злато и кавијар (6.6.2021, sreka.mk).

Од италијанскиот јазик, се забележува лексемата *маесџирално* наместо *мајсџирски* во дури 52 резултати од вкупно 80: Човекот... сам *маесџирално* ја реши Португалија (Танасковски, 19.6.2021, gol.mk); „Рибља чорба“ *маесџирално* ја отворија сезоната... (29.6.2021, ubavinaizdravje.mk); *Маесџирално* видео го најави... (17.6.2021, ohridnews.com).

Од англискиот јазик се забележува употребата на *селфи* (формата *самослик* не заживеа во практиката), (од 186 резултати, *селфи* се појавува во 134): Кобно *селфи*... (14.7.2021, vistina.com.mk); ...има *селфи* со Здравко Чолик... (8.7.2020, vistina.com.mk); Сталоне го објави најјакото *селфи* на светот (24.4.2021, republika.mk). Многу често се забележува *сеџ* наместо *збир*, *џакеџ* или *комџлеџ*: Бесими: првиот *сеџ* на мерки... (Василевски, 9.2.2021, finance.gov.mk); *сеџ* алати (bois.com.mk); *сеџ* за чувствителна кожа (coslovemetics.mk); *сеџ* за кожа со знаци за стареење (torba.mk); Мерките од петтиот *сеџ*... (4.2.2021, vlada.mk). Влијанието на англискиот врз македонскиот јазик се забележува во сите рамништа на јазикот, а најмногу во речникот, правописот и во синтаксичката конструкција на реченицата, а тоа е во согласност со истражувањето на Јанушева (2021).

Во истата статија Конески наведува дека во печатот се употребуваат низа апстрактни и други глаголски именки со архаичната наставка *-ние* што се навлезени од бугарскиот јазик: *мнение*, *сознание*, *значение*, *сосџојание* итн. укажувајќи дека во нашиот јазик наставката *-ние* одамна преминува во *-ње* што служи за образување на глаголски именки од несвршени глаголи (не се прават глаголски именки од свршени глаголи), па, оттука, тој овие форми на *-ние* ги смета како одживевани речнички елементи. Тие, според него, влијаат и на акцентскиот систем што е најкарактеристичен белег на македонскиот јазик. Ограничувањето на нивната употреба, според Конески, треба да се бара во зборовите од живиот народен говор, на пример, *мислење* наместо *мнение* и *свесџ* наместо *сознание*. Голем број од овие застарени форми на *-ние* веќе не се употребуваат во македонскиот јазик зашто им отстапуваат место на суфиксите *-ње*, *-ба* и сл., но, сепак, е интересно што некои од глаголските именки на *-ние* и денес се употребуваат во јазикот на печатот иако многу ретко: Реален приказ на јавното *мнение* (Јосифоска, 9.7.2020, kanal5.com.mk). *Мнение* се забележува само во еден резултат од вкупно 100 на пребарувачот „Гугл“. Понатаму, Србија го јакне своето воено *содеџсџивие* единствено со Русија (2.8.2019, 24info.mk); Годинава на Античкиот театар во *содеџсџивие* со фолклорното друштво Филигран и брендот Михајло Филев... (Рилковска, 7.3.2019, ohridnet.com).

Содејствије се забележува во голем број текстови, а особено во текстови што се поврзани со верски и црковни содржини. Посебно внимание заслужува формата *сознание* што Конески во книгата ја определува како застарена форма и ја заменува со формата *свесѝ* што е жива во нашиот народен јазик. Оваа форма во Тритомниот речник (1986: 1366) е забележана како именка од среден род, а не како глаголска именка, со значење 1. архаично и упатува на свест: политичка свест и 2. книжевно, сознавање, а во Толковниот речник на македонскиот јазик (2011: 486), исто така е забележана како именка од среден род со множинска форма *сознанија* со следните значења: 1. добиена претстава, знаење за нешто, за некој предмет, разјаснување на некој проблем со непосредно набљудување или посредно, со помош на друг: Научни сознанија; 2. способност на човекот да мисли, да расудува, да чувствува; свест: Општествено сознание и 3. спознание. Оттука, денес, се забележува масовна употреба на *сознание*, поретко со значењето *свесѝ*, а многу почесто во множинска форма со значењето *знаење*, што е целосно во склад со ставовите на Конески за преминот на наставката *-ние* во *-ње*: Од резултатите се добиваат нови *сознанија* за...; *Сознанијата* од ова истражување одат во прилог на...; Откривањето на овие ракописи може да ги промени нашите *сознанија* за... Но примерите во кои се употребува формата *сознание* покажуваат дека се развива и едно ново значење, имено значењето *има информации, добива информации* и сл. што може да се толкува како креативен процес на развивање на ново значење кај постојните зборови за што се залага и Конески: Јас се јавив кај Спасовски со *сознание* дека Мијалков може да бега (22.2.2021, 360stepeni.mk); Ново *сознание* кое ќе ја измени хронологијата... (Андонов, 21.12.2020, babambitola.mk); Ново *сознание* за структурата.. (Лагудин, 7.5.2020, emiter.com.mk); Според моите *сознанија*...

Понатаму, во пишаната практика има широка употреба и на лексеми кои потекнуваат од турскиот јазик, иако Конески е на мислење дека голем број турски зборови, како *кандиса*, *башка*, *комишија*, *џајле* и др. се одживеани и дека им отстапуваат место на домашните зборови (овде не станува збор за оние турски зборови што се одамна примени во македонскиот јазик, што денес не се чувствуваат како турски зборови и што, всушност, се трајни заемки во нашиот јазик). Причината поради која голем број турски зборови не може да најдат место во нашиот јазик, Конески ја гледа во нивната смисловна содржина, што нив ги поврзува со времето на турскиот феудализам, а тој, пак, според Конески е „една епоха помината, победена во развојниот пат на нашиот народ.“ Конески тврди дека неупотребата на овие одживеани турски елементи е сосема природна зашто, како што вели, „произлегува... од оној правилен стремеж да се разгрнат вистински животворните изразни средства, заложени во структурата на нашиот јазик, и понатаму да дојдат до полн израз словенските и интернационалните апстрактни зборови.“ Во оваа смисла, особено е значајно следното согледување на Конески: „Така на пример тешко би го употребил *кандиса* и тој што ја преведил цитираната погоре реченица, во еден ваков... случај: Черчил *не кандиса* да го потпише тој договор“. Комичноста на таков израз лесно се сеќава од секого.“ Ако употребата на *кандиса* во ваков контекст за Конески има „нијанса на насмешливост“, што да се каже за употребата на истиот турски збор, денес, 54 години по објавувањето на книгата, токму во статиите што го

претставуваат новинарскиот потстил: Македонија очекува Меркел да го *кандиса* Макрон за датум (13.10.2019, denesen.mk); Џафери си се *кандиса*: Ако нема цензус на изборите... (27.2.2019, infomax.mk); Реал го „*кандиса*“ и Ериксен (1.5.2019, sportmedia.mk). Челси го *кандисува* Азар (5.12.2018, ekipa.mk); Владата ќе ги *кандисува* административците да си дадат отказ (18.4.2019, tri.mk). Во однос на турските зборови, интересно е согледувањето на Пандев (2012) што забележува дека оваа комичност за која зборува Конески, денес се наложува како составен дел од јазикот на колумните. Оттука, овие резултати се во согласност со резултатите од истражувањето на Јанушева и Стојаноска (2021) што покажуваат дека во пишаната практика, а особено во новинарскиот потстил се употребуваат и турските зборови: *комишија*, *комишивка*, *џајле*, *кадро*, *сефџие*, *сефџиџоса* и др. и во информативни новинарски статии, а не само во колумните. Употребата на овие, според Конески, одживеани елементи, во новинарскиот дискурс е намерна и се поврзува со стремежот на авторот да употребува колку што е можно поголем број разговорни елементи за да го привлече вниманието на читателот, а тоа е во склад со истражувањето на Јанушева и Пашко (Janusheva & Shashko 2015). Од согледувањето на Минова-Ѓуркова (2003) за формалноста на новинарскиот потстил, сепак, може да се заклучи дека вакви елементи не треба да се употребуваат.

4. Заклучок

Истражувањето недвосмислено потврдува дека во пишаната практика сè уште се живи и многу често употребувани лексички единици од туѓите јазици иако уште во почетоците од развојот на македонскиот јазик, Конески јасно го наведува патот по кој треба да се движи тој развој. Според Конески (1967: 10), „Во нашиот слух се имаат напластено многу туѓи звуци, често потсвесно туѓото ни се чини поарно од нашето, но нема да мине долго, и сите нас, нашето сакам, изговорено од нашата сцена, ќе нè понесе во трепет како најубав Пушкинов стих од устата на Татјана.“ Сепак, истражувањето укажува на масовната употреба на туѓи зборови, што, секако, треба да се бара во навиката, сè уште претставува пречка што треба да се совлада зашто наместо да ги оживуваме нашите зборови, ние ги „умираме“ и веќе постојните домашни зборови заменувајќи ги со туѓи.

Литература

- Велковска Снежана. 2000. „Правопис-узус-норма“. *Зборник на трудови од Собирот „Македонскиот јазик во јавното општество“*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 52–58.
- Груевска-Мацовска Симона. 2010. „Современи случувања во македонскиот јазик од социолингвистички аспект“. *Меѓународен македонистички собир*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Б. Конески“, 83–88.

- Димовска Анета. 2017. *Наводниците во пишаната практика на македонскиот стандарден јазик*. Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“, Педагошки факултет. Необјавена магистерска теза.
- Јанушева Виолета, Јуруковска Јана. 2014. „Правописот на македонскиот стандарден јазик во практична употреба“. *Филолошки студии*, бр. 2, *Современиот социум во културата, јазикот, литературата*, Скопје: Институт за македонска литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 505–522.
- Јанушева Виолета, Јуруковска Јана. 2015. „Големата (малата буква) во пишаната практика на стандардниот македонски јазик (поими од областа на образованието)“. *Филолошки студии*, бр. 2, *Современиот социум во културата, јазикот, литературата*, Скопје: Институт за македонска литература, 267–282.
- Јанушева Виолета, Видевска Христина. (2018). „Точката во знаците за директна реч во македонскиот стандарден јазик“. *Меѓународно научно списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања „Палимјесит“*, 3(6), Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, 81–91.
- Јанушева Виолета. 2019а. „Дилеми за употребата на голема буква во македонскиот стандарден јазик“. *Меѓународно списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања „Палимјесит“*, 4(8), Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, 25–37.
- Јанушева Виолета. 2019б. „За акронимите во новинарскиот потстил на македонскиот стандарден јазик“. *Зборник од Меѓународната научна конференција: Унапредување на ситусот и корпусот на македонскиот стандарден јазик – Рацин и македонскиот јазик*, Скопје: УКИМ и Институт за македонски јазик „К. Мисирков“, 41–54.
- Јанушева Виолета. 2020. „Множината на именките што се употребуваат само во еднина во македонскиот стандарден јазик“. *Зборник од Меѓународната научна конференција: „Македонскиот јазик – извор на филолошки и културолошки истражувања“*, Скопје: Институт за македонски јазик „К. Мисирков“, 149–160.
- Јанушева Виолета. 2021. „Влијанието на англискиот врз македонскиот јазик“. *Зборник од Меѓународниот научен собир „Денови на Благоја Корубин“*. Едиција во чест на Благоја Корубин. Скопје: Институт за македонски јазик „Б. Корубин“, 167–178.
- Јанушева Виолета, Стојаноска Марија. 2021. „Конески, македонскиот јазик и пишаната практика“. *Зборник од трудови од Тркалезната маса „Делото на Конески – истојан извор на истражувања во науката за јазикот, литературата и културата*. Битола: Педагошки факултет и МНД – Битола, 20–29.
- Јуруковска Јана. 2016. *Црпката и црпичката во пишаната практика на македонскиот стандарден јазик*. Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“, Педагошки факултет. Необјавена магистерска теза.
- Карапејовски Бојан. 2012. „За некои аспекти на глобализацијата и нејзиното влијание врз македонскиот јазичен систем“. *Филолошки студии*, 9(2), Скопје: Институт за македонска литература, 239 – 248.

- Лазаревска Александра, Јанушева Виолета. 2019. „Тугите зборови и заемките во новинарскиот потстил на македонскиот стандарден јазик“. *Меѓународно сѝписание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања „Палимисесѝ“*, 4(7). Штип: Универзитет „Г. Делчев“, Филолошки факултет, 17–27.
- Макаријоска Лилјана. 2009. „Кон современите состојби во македонскиот јазик“. *Зборник во чест на проф. 9-р Лилјана Минова-Гуркова по повод 70 години од раѓањето*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет “Б. Конески“, 193–199.
- Миовска Весна. 2000. „Грешки при употребата на големата буква во печатот“. *Зборник на трудови од научниот собир „Македонскиот јазик во јавното опшество“*, Скопје: Институт за македонски јазик „К. Мисирков“, 74–83.
- Момировска Мери. 2012. „Отстапувања од правилото за едначење по звучност кај личните имиња“. *Лингвистичен збор*, 1–3, Скопје: Друштво за македонски јазик и литература, 27–30.
- Пандев Димитар. 2012. Заложбите на Блаже Конески за македонскиот јазик и литература. *XXXVIII научна конференција на XLIV меѓународен семинар за македонски јазик, лингвистика и култура „Блаже Конески и развојот на современиот македонски јазик и лингвистика“*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 27–47.
- Пандева Лилјана. 2011. „Употреба на големата буква во реклами и огласи“. *Зборник на трудови од XIV научен собир „Стандарднојазичната норма и македонскиот јазик – јазикот и идентитетот“*, кн. 20 од едицијата Јазикот наш денешен, Скопје: Институт за македонски јазик „К. Мисирков“.
- Тантуровска Лидија. 2010. „Употребата на интерпункциските знаци во насловите од печатените медиуми“. *Зборник од Меѓународниот македонистички собир*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет, 365–375.

Латиница

- Januheva Violeta. 2015. „Substitution of international words with domestic words in Macedonian standard language“. *International scientific journal, „Horizons“*, 17, 209–218.
- Januševa Violeta, Shashko Almina. 2015. „Use of idiomatic expressions from the conversational style in the journalistic sub-style of the standard Macedonian language“. *International journal „Teacher“*, 8, 87–90.
- Janusheva Violeta, Jurukovska Jana. 2017. „The orthography of the hyphenated compound nouns in the standard Macedonian language and the journalistic sub-style“. *European Journal of Foreign Language Teaching*, 2(3), 1–16.
- Janusheva Violeta. 2019. „The features of the Macedonian standard language in the journalistic sub style (columns)“. *Thesis*, 8(2), 277–293.

Summary

Bearing in mind the relevance of the language enrichment with its own means and possibilities, Koneski's attitudes for development of Macedonian language become even clearer. Thus, the aim of this paper is to perceive the relation between the Macedonian language vocabulary and the written practice, having in mind exactly these Koneski's attitudes. The research is a descriptive one, and the sample consists of the article in the book "Za makedonskiot jazik" (For the Macedonian language). The written practice is presented by numerous journalistic articles and other texts. The basic for processing the data and reaching the conclusions are comparison, analysis and synthesis. The research shows that, unfortunately, the Macedonian vocabulary is enriched, most often with loanwords which are far away from the basics that Koneski stands for.